T. XXIX (2026) Z. 2 (82)
ISSN 1509-1074
10.24425/rhpp.2026.1311

**ROCZNIK
HISTORII PRASY POLSKIEJ**

Wiadomości Portu Gdyńskiego (1931–1939). A specialized monthly magazine of the Polish Telegraphic Agency. Outline of research issues

„Wiadomości Portu Gdyńskiego" (1931–1939). Specjalistyczny miesięcznik Polskiej Agencji Telegraficznej. Zarys problematyki badawczej

**Renata
PIASECKA-STRZELEC**

Instytut Mediów, Dziennikarstwa
i Komunikacji Społecznej
Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach
ul. Uniwersytecka 17
PL 25-406 Kielce
e-mail: renata.piasecka@ujk.edu.pl
https://orcid.org/0000-0001-8784-5054

KEY WORDS:
maritime magazines of the Second Polish Republic, Wiadomości Portu Gdyńskiego, Polish Telegraphic Agency

SŁOWA KLUCZOWE:
czasopiśmiennictwo morskie II Rzeczypospolitej, „Wiadomości Portu Gdyńskiego", Polska Agencja Telegraficzna

Streszczenie

W opracowaniu przedstawiono studium przypadku specjalistycznego miesięcznika wydawanego w Gdyni oraz Warszawie w latach 1931–1939. Pismo ukazywało się początkowo jako „Biuletyn Miesięczny Portu Gdyńskiego" wydawany przez Zarząd Portu Gdyńskiego. Począwszy od zeszytu 9, który ukazał się w październiku 1931 r., zostało przekształcone w „Wiadomości Portu Gdyńskiego" sygnowane przez Polską Agencję Telegraficzną (PAT). Kuratela rządowej agencji prasowej zapewniała miesięcznikowi wyjątkową pozycję na rynku prasowym oraz uprzywilejowany przydział tzw. państwowych ogłoszeń i reklam. W 1939 r. zaczęto w równorzędnym stopniu uwzględniać informacje dotyczące portu w Gdańsku, co znalazło odzwierciedlenie w kolejnej modyfikacji tytułu: „Wiadomości Portowe". Periodyk łączył formułę wydawnictwa urzędowego, biuletynu informacyjnego z czasopismem branżowym, stanowiąc forum wypowiedzi dla przedstawicieli urzędów i instytucji państwowych usytuowanych nie tylko na terenie Gdyni, ale także poza nią. Stanowi cenne źródło wiedzy na temat rozwoju oraz funkcjonowania portu w Gdyni, życia gospodarczego Polski w latach 30. XX w., a także polityki morskiej II RP. Wartość poznawczą pisma podnoszą unikatowe fotografie portu oraz ogłoszenia i reklamy. Zastosowane metody badawcze to metoda opisowa oraz jakościowa metoda analizy zawartości prasy. Wyniki badań potwierdziły ekspercki charakter pisma, ściśle związany z inspirowaniem przez PAT treści w dziale artykułowym zgodnie z aktualnym zapotrzebowaniem Ministerstwa Przemysłu i Handlu. Dowiodły również, że WPG pełniły zróżnicowane funkcje propagandowe, takie jak kreowanie pozytywnego wizerunku portu gdyńskiego za granicą oraz popularyzowanie w społeczeństwie polskim problematyki morskiej, włącznie z nagłaśnianiem programu Ligi Morskiej i Kolonialnej.

Summary

The study presents a case study of a specialist monthly published in Gdynia and Warsaw in the years 1931–1939. The magazine was initially published as the *Biuletyn Miesięczny Portu Gdyńskiego* and was published by the Gdynia Port Authority. Starting with issue 9, which appeared in October 1931, it was transformed into the *Wiadomości Portu Gdyńskiego* published by the Polish Telegraphic Agency (PAT). The curatorship of the government press agency ensured the monthly a unique position on the press market and a privileged allocation of so-called state announcements and advertisements. In 1939, information about the port of Gdańsk began to be included on an equal footing, which was reflected in another modification of the title: *Port News*. The periodical combined the formula of an official publication, an information bulletin with a trade magazine, providing a forum for representatives of state offices and institutions located not only in Gdynia, but also outside it. It is a valuable source of knowledge about the development and functioning of the port in Gdynia, the economic life of Poland in the 1930s, and the maritime policy of the Second Polish Republic. The cognitive value of the magazine is enhanced by unique photographs of the port and announcements and advertisements. The research methods used are the descriptive method and the qualitative method of press content analysis.

The research results confirmed the expert nature of the magazine, closely related to the inspiration of content in the article section by PAT, in accordance with the current needs of the Ministry of Industry and Trade. They also proved that the WPG fulfilled various propaganda functions, such as creating a positive image of the port of Gdynia abroad and popularizing maritime issues in Polish society, including publicizing the program of the Maritime and Colonial League.

Wstęp

Przedmiot artykułu stanowi charakterystyka specjalistycznego wydawnictwa Polskiej Agencji Telegraficznej (dalej: PAT), ukazującego się jako miesięcznik w latach 1931–1939 pod tytułem „Wiadomości Portu Gdyńskiego" (dalej: WPG). Łącznie do lipca 1939 r. wydano 101 numerów pisma[1]. Periodyk znajdował się pod kuratelą Departamentu Morskiego Ministerstwa Przemysłu i Handlu. Jak wynika z informacji zamieszczonej w numerze 9 z 1938 r., został powołany w celu upowszechniania postępów w rozwoju portu gdyńskiego, przemysłu, żeglugi i handlu[2]. Omawiany tytuł należy zaliczyć do prasy ogólnogospodarczej II Rzeczypospolitej jako przykład fachowego czasopisma morskiego i żeglugowego[3].

Za czasopismo gospodarcze przyjmuje się

> periodyk, wydawnictwo ciągłe, ukazujące się regularnie w określonych terminach (dziennik, tygodnik, dwutygodnik, miesięcznik, kwartalnik), objęte wspólnym tytułem i wyspecjalizowane w zagadnieniach teorii i praktyki gospodarczej[4].

Wśród czasopism gospodarczych wyróżnia się czasopisma: naukowe, ogólnogospodarcze, finansowo-ubezpieczeniowe, handlowo-spółdzielcze, przemysłowo-techniczne, rzemieślnicze, budowlane, komunikacyjno-transportowe, morskie, rolnicze i leśne oraz statystyczne[5]. WPG stanowiły kontynuację problematyki podjętej przez czasopismo „Żeglarz Polski" ukazujące się od 1922 r.[6] Obok „Monitora Polskiego", „Biuletynu Giełdowego", „Rocznika Polityczno-Gospodarczego",

[1] W tej liczbie znajduje się 8 numerów „Biuletynu Miesięcznego Portu Gdyńskiego", 87 numerów „Wiadomości Portu Gdyńskiego" oraz 6 numerów „Wiadomości Portowych".

[2] „Wiadomości Portu Gdyńskiego" 1938, nr 9, s. 1.

[3] Por. Z. Machaliński, *Czasopiśmiennictwo morskie II Rzeczypospolitej*, Gdańsk 1969, s. 30; *Prasa-reklama PAT*, Warszawa 1934, s. 70.

[4] H. Szczepański, *Spis czasopism gospodarczych (1918–1939)*, „Kwartalnik Historii Prasy Polskiej" 1984, nr 23/4, s. 89.

[5] Tamże.

[6] Z. Machaliński, *Czasopiśmiennictwo morskie…*, s. 15, 30; H. Szczepański, *Spis czasopism…*, s. 98.

„Zbioru Wyroków Najwyższego Trybunału Administracyjnego" zaliczane były do kategorii wydawnictw urzędowych Działu Wydawniczego PAT[7]. W wydawnictwie *Prasa –Reklama PAT 1935/1936* WPG określono jako „organ Urzędu Morskiego w Gdyni oraz jedyne w Polsce pismo poświęcone sprawom miasta i portu w Gdyni"[8]. W innym źródle ukazano je jako „przewodni" i „oficjalny" organ morski, który „ma najwięcej możliwości i danych, aby w nim odzwierciadlały się wszystkie szczegóły zagadnień morskich"[9].

Pismo zawiera cenne informacje na temat życia gospodarczego Polski w latach 30. XX w. oraz polityki morskiej państwa. Na jego łamach, oprócz artykułów publicystycznych i danych statystycznych, systematycznie ukazywały się przemówienia Ministra Przemysłu i Handlu, ustawy (m.in. w nr. 4 z 1935 r. *Ustawa o popieraniu rozbudowy Gdyni* z 18 III 1935 r. oraz *Ustawa o utworzeniu przedsiębiorstwa państwowego „Port w Gdyni"* w nr. 3 z 1938 r.) , rozporządzenia Ministerstwa Skarbu, Ministerstwa Przemysłu i Handlu, analizy ekspertów, obszerne korespondencje zagraniczne, sprawozdania z realizacji kolejnych inwestycji w porcie gdyńskim i na wybrzeżu oraz działalności administracji portu, urzędów i instytucji, informacje na temat polskich okrętów pasażerskich, handlowych i wojennych, ogłoszenia i reklamy. Na uwagę zasługują liczne fotografie, w tym zdjęcia o charakterze porównawczym.

Wartość poznawcza pisma wykracza znacznie poza problematykę ekonomiczno-gospodarczą. Świadczy o tym cykl publikacji związanych z popularyzowaniem w społeczeństwie polskiej ideologii morskiej (idei polskiego morza), działalności Ligi Morskiej i Kolonialnej oraz turystyki. Zasadniczy cel badawczy opracowania stanowi przedstawienie genezy, głównych etapów rozwoju pisma, a także unikatowego profilu łączącego cechy wydawnictwa urzędowego, biuletynu informacyjnego z czasopismem branżowym.

Autorka podkreśliła znaczenie zmiany wydawcy, która sprawiła, że biuletyn portowy przekształcił się w pismo specjalnego przeznaczenia, wykorzystywane w propagandzie wewnętrznej i zewnętrznej. Wykazała, że wraz z objęciem funkcji redaktora naczelnego przez Henryka Tetzlaffa WPG stały się nieformalnym organem prasowym Ligi Morskiej i Kolonialnej (LMiK). Łamy pisma wykorzystywali działacze tej organizacji do popularyzowania haseł programowych w celu zainteresowania nimi sfer ekonomiczno-gospodarczych. Obóz sanacyjny nie dysponował w Gdyni własnym organem prasowym, co „utrudniało oddziaływanie na społeczeństwo gdyńskie, tym bardziej że stronnictwa opozycyjne, zwłaszcza endecja, dysponowały prasą lokalną i pomorską […]"[10]. Tę lukę, w odniesieniu do sfer gospodarczych, wypełniały właśnie „Wiadomości Portu Gdyńskiego".

[7] Por. „Wiadomości Portu Gdyńskiego" [dalej: WPG] 1932, nr 6.
[8] *Prasa-Reklama PAT 1935/1936*, Warszawa 1936, s. 56.
[9] S. Ledóchowski, *O muzeach i bibliotekach morskich*, WPG 1935, nr 7, s. 3–4.
[10] M. Widernik, *Życie polityczne Gdyni w latach 1920–1939*, Gdańsk 1999, s. 181–182.

Pismo nie było dotychczas przedmiotem odrębnego opracowania naukowego. Zarys problematyki badawczej został przestawiony przez Zbigniewa Machalińskiego w wartościowej publikacji poświęconej czasopismom morskim wydawanym w okresie dwudziestolecia międzywojennego[11]. Wybrane aspekty funkcjonowania omawianego czasopisma zaprezentowano w referacie naukowym wygłoszonym podczas konferencji naukowej *Prasa krakowska w 100. rocznicę odzyskania niepodległości*[12]. Wzmianki na temat WPG można odnaleźć w opracowaniach historycznych poświęconych znaczeniu portu w Gdyni[13]. Zwięzłą charakterystyka pisma opublikowano ponadto na łamach portalu marynistyka.pl. w związku z obchodami Roku Prasy Morskiej[14].

Bazę źródłową opracowania stanowi zbiór analizowanego wydawnictwa dostępny w Jagiellońskiej Bibliotece Cyfrowej[15]. Zastosowano metodę opisową oraz jakościową metodę analizy zawartości prasy.

Okoliczności powstania oraz profil wydawnictwa

Geneza omawianego periodyku związana jest z wydawanym od stycznia 1931 r. „Biuletynem Miesięcznym Portu Gdyńskiego" (The Monthly Bulletin of the Port of Gdynia), za którego pośrednictwem ogłaszano statystyki portowe oraz podawano ważniejsze informacje o porcie. Wydawcą biuletynu był Urząd Morski w Gdyni[16]. Po wydaniu ośmiu numerów zapadła decyzja o zmianie wydawcy, tytułu, zawartości oraz szaty graficznej. Począwszy od zeszytu 9/1931, pismo ukazywało się pod nazwą „Wiadomości Portu Gdyńskiego", a jego nowym wydawcą stał się oddział gdyński PAT[17].

[11] Z. Machaliński, *Czasopiśmiennictwo morskie…*, s. 30–34.

[12] R. Piasecka-Strzelec, *„Wolność i morze to jedno". Znaczenie portu w Gdyni w świetle „Wiadomości Portu Gdyńskiego" (1930–1939).*

[13] Por. J. Tymiński, *Administracja morska w Gdyni w okresie Drugiej Rzeczypospolitej. Organizacja, kadry, działalność*, Gdynia 2020; M. Widernik, *Porty Gdańska i Gdyni w życiu gospodarczym II Rzeczypospolitej*, Gdańsk 1991.

[14] M. Słodownik, *„Biuletyn Miesięczny Portu Gdańskiego" (1931–1939*), marynistyka.pl https://zeglujmyrazem.com/2019-rok-prasy-morskiej-marek-slodownik-biuletyn-miesieczny-portu-gdynskiego-1931-1939/ [dostęp: 24.05.2024].

[15] W przypisach i bibliografii zostały wskazane wybrane artykuły reprezentatywne dla poszczególnych kategorii tematycznych.

[16] Por. J. Tymiński, *Administracja morska…*, s. 244. Podstawę prawną administracji morskiej stanowiło rozporządzenie prezydenta RP z 1928 r., zgodnie z którym administracja portu w Gdyni należała do władz państwowych reprezentowanych przez: Kapitanat Portu, Urząd Morski oraz Ministerstwo Przemysłu i Handlu. Zob. M. Widernik, *Porty Gdańska i Gdyni*…, s. 66–67.

[17] Por. *Od Redakcji*, WPG 1931, nr 9, s. 1.

Polska Agencja Telegraficzna miała w latach 1918–1939 status agencji urzędowej, co dodatkowo wzmocniło prorządowy charakter wydawnictwa. Na początku lat 30. przejęła przedsiębiorstwa państwowe: „Wydawnictwa Państwowe" i „Drukarnie Państwowe", „skupiając w swym ręku całość oficjalnej działalności prasowo-wydawniczej państwa (wydawnictwo „Monitora Polskiego", „Biuletynu Giełdowego", „Zbioru Wyroków Najwyższego Trybunału Administracyjnego", „Wiadomości Portu Gdyńskiego", „Rocznika Politycznego I Gospodarczego", miesięcznika „Arkady")[18]. W ramach agencji powstała wówczas Centrala Druków odpowiedzialna za całą rządową poligrafią[19]. Zmiana wydawcy przynosiła korzyści zarówno kołom rządowym, samemu periodykowi, jak i agencji. PAT była oficjalnym przekaźnikiem treści, których ogłoszenie leżało w interesie władz państwowych. Dysponowała Biurem Ogłoszeń i Reklam, co zapewniało „Wiadomościom Portu Gdyńskiego" uprzywilejowany przydział ogłoszeń i reklam. Dodatkowo, w okresie kryzysu ekonomicznego, nowe przedsięwzięcia podjęte przez Dział Wydawniczy PAT mogły się przyczynić do zmniejszenia deficytu agencji[20] .

Niezależnie od omawianego tytułu PAT w porozumieniu z Urzędem Morskim w Gdyni wydawała w języku polskim i angielskim informator „Gdynia-Port" pod red. Waldemara Downarowicza[21]. Na początku 1939 r. „Wiadomości Portu Gdyńskiego" zmieniły nazwę na „Wiadomości Portowe" (Hafennachrichten, Port News, Bulletin Des Ports), co oznaczało, że odtąd w równorzędnym stopniu uwzględniano informacje dotyczące portu w Gdańsku. Periodyk ukazywał się w języku polskim do lipca 1939 r., początkowo w formie zeszytów, które od 1934 r. zaczęto określać tożsamym mianem numerów, w nakładzie 600 egzemplarzy[22].W niektórych numerach część materiałów ukazywała się w wersji obcojęzycznej, m.in. angielskiej, niemieckiej, francuskiej i czeskiej.

Redakcja i administracja początkowo mieściła się w Gdyni przy ul. Portowej, róg św. Wojciecha, a następnie w latach 1934–1937 w stolicy (Krakowskie Przedmieście; ul. Miodowa 22). W nr. 4–5/1937 poinformowano, że pismo ponownie będzie wychodzić w Gdyni, jednocześnie zapewniając, że „wydawnictwo będzie się bardziej starać, niż dotychczas zaspokajać potrzeby stałej, poważnej informacji"[23]. W adresie wydawniczym wskazywano także ul. Świętojańską 10 w Gdyni

[18] A. Paczkowski, *Prasa polska 1918–1939*, Warszawa 1980, s. 313. Miesięcznik „Arkady", poświęcony sztuce użytkowej, ukazywał się latach 1935–1939. Zob. M. Wilczek, *„Arkady" (V 1935–VII/VIII 1939)*, „Rocznik Historii Czasopiśmiennictwa Polskiego" 1967, nr 6/1, s. 105–125.

[19] R. Piasecka-Strzelec, *Polskie agencje prasowe w rozwoju historycznym. Kontekst polityczny, ewolucja modelu oraz technik przekazu informacji*, Kraków 2019, s. 82.

[20] Por. E. Rudziński, *Informacyjne agencje prasowe w Polsce w latach 1926–1939*, Warszawa 1970, s. 181.

[21] Por. WPG 1933, z. 1, s. 31; 1938, nr 7, s. 1.

[22] J. Tymiński, *Administracja morska…*, s. 244.

[23] *Do P.T. Prenumeratorów i Czytelników*, WPG 1937, nr 4–5, s. 16.

(budynek Polskiej Agencji Morskiej) oraz Skwer Kościuszki 14. WPG drukowano początkowo w Zakładach Graficznych Bolesława Szczuki (Wąbrzeźno-Pomorze), Zakładach Graficznych i Wydawniczych Instytutu Wydawniczego Państwowej Szkoły Morskiej w Gdyni, następnie w Warszawie (S.A.Z.G. „Drukarnia Polska", ul. Szpitalna 12), po czym ponownie w Gdyni w Zakładach Graficznych Alfonsa Szczuki[24].

WPG można było nabyć w Centrali agencji w Warszawie przy ul. Królewskiej 5 oraz w oddziałach PAT w Gdyni, Białymstoku, Bielsku, Bydgoszczy, Gdańsku, Grudziądzu, Katowicach, Krakowie, Lublinie, Lwowie, Łucku, Poznaniu, Sosnowcu, Toruniu i Wilnie. Prenumerata roczna wynosiła 15 zł, cena pojedynczego egzemplarza w oprawie kartonowej 1,20 zł, w oprawie libroidowej 1,50 zł. Wyjątek stanowiły numery monotematyczne, wysyłane do obiorców zagranicznych bezpłatnie. Pismo oferowano także jako rocznik w objętości 850 stron. Przedruk materiałów był dozwolony wyłącznie z powołaniem się na źródło.

WPG adresowano do odbiorców krajowych i zagranicznych, głównie przedsiębiorców i bankierów. W zeszycie 6 z 1932 r. pismo rekomendowano jako „miesięcznik zawierający wszelkie dane niezbędne dla eksporterów i osób zainteresowanych wywozem i przywozem". W zeszycie 5 z 1933 r. krąg odbiorców scharakteryzowano już znacznie szerzej jako „wszystkich interesujących się morzem i portem w Gdyni", przy czym pismo nadal określano jako „niezbędne dla importerów i eksporterów". Od 1934 r. zaczęto je także kierować do odbiorców zagranicznych z wyraźnie zaakcentowaną misją propagowania osiągnięć Gdyni[25]. Wydawnictwo cieszyło się dużym zainteresowaniem prasy zagranicznej, która z uznaniem wypowiadała się o znaczeniu pisma dla rozwoju stosunków polityczno-gospodarczych i kulturalnych pomiędzy Polską a krajami skandynawskimi[26].

WPG były wydawnictwem ilustrowanym, na którego łamach znajdowały się liczne fotografie dokumentujące funkcjonowanie portu w Gdyni, służące celom propagandy gospodarczej. Początkowo były to 2–3 fotografie w zeszycie, z czasem pojawiły się rozbudowane, ciekawe fotoreportaże, m.in. w nr. 3 z 1937 r. *Gdynia wczoraj. Gdynia dziś*, w nr. 7 z 1937 r. *Z życia portu gdyńskiego* uwagę zwracają zdjęcia polskich krajobrazów (np. *Zima na morzu* w nr. 1 z 1937 r.), okrętów pasażerskich i wojennych, a także zagranicznych miast i portów[27]. Oficjalny charakter wydawnictwa podkreślały fotografie przedstawiające elitę państwową II RP: prezy-

[24] Zakłady drukarsko-introligatorskie, specjalizowały się w druku „dzieł, czasopism, cennikach, rozkładach jazdy, prospektach, formularzach, charterach", oferując „masowe nakłady". Por. WPG 1937, nr 7, s. 8.

[25] Por. WPG 1934, nr 5, s. 1

[26] Por. *Zainteresowanie Szwecji „Wiadomościami Portu Gdyńskiego"*, WPG 1935, nr 1, s. 10.

[27] Dla przykładu w nr. 5 z 1935 r. zamieszczono zdjęcia ukazujące port w Tallinie, widok portu w Tallinie z lotu ptaka, ogólny widok Tallina, nadmorskie okolice Estonii, estońskie tańce ludowe. W nr. 9–10 z 1935 r. uwagę zawracają liczne zdjęcia słynnego statku pasażerskiego M/S „Piłsudski".

denta Ignacego Mościckiego, Marszałka Józefa Piłsudskiego oraz członków rządu. Na łamach WPG drukowano fotografie zagranicznych delegacji, przedstawicieli władz państw obcych oraz autorów ważniejszych artykułów. Doborem zdjęć zajmował się Dział Ilustracyjny PAT, żadna z fotografii nie była jednak sygnowana akronimem agencji. Utrudnia to identyfikację zdjęć, gdyż oprócz fotografii własnych wykorzystywano zbiory Biura Informacji i Propagandy Morskiej[28]. Publikowano również mapki, ryciny, reprodukcje sztychów (np. w nr. 11 z 1935 r. *Widok Gdańska w XVIII w*.), plany i wykresy. Przy opracowywaniu materiałów redakcyjnych i ilustracyjnych z pomocą przychodziły Izby Przemysłowo-Handlowe w Warszawie oraz ich oddziały w Gdyni i Łodzi[29]. Okładka pisma stopniowo ulegała ewolucji. W nr. 11 z 1933 r. pojawiły się po raz pierwszy barwy narodowe wraz z godłem państwa, a w 1934 r. flagę państwową zastąpił proporzec Marynarki Wojennej.

Wydawnictwo miało charakter informacyjno-propagandowy, ściśle związany z propagowaniem „w społeczeństwie lądowym doniosłości faktu wolnego dostępu do morza i wynikających stąd dla Państwa rozlicznych korzyści" oraz „wszczepianiem w społeczeństwie ideologii morskiej"[30]. Odgrywało także istotną rolę w propagandzie zagranicznej II RP, przyczyniając się do kreowania pozytywnego wizerunku portu gdyńskiego oraz polskiej żeglugi[31]. Uwagę zwracają częste zmiany na stanowisku redaktora naczelnego WPG. Kolejnymi redaktorami naczelnymi pisma byli z reguły dziennikarze, którzy następnie kontynuowali karierę w PAT: Waldemar Downarowicz (1931–1932), Henryk Tetzlaff[32] (od nr. 11 z 1932 r.), Stefan Rutkowski (nr 7 z 1933 r.), Antoni Mucharski[33] (nr 10 z 1933 r.), Oskar Stempel[34], Jerzy de Nisau[35], Henryk

[28] Por. WPG 1935, nr 3, s. 9.

[29] Por. WPG 1936, nr 4.

[30] Zob. J. Ignaszewski, *Realizacja wielkiej idei*, WPG 1937, nr 6, s. 3–4.

[31] Łamy pisma wykorzystywano także w celu zwalczania negatywnych opinii wyrażanych o porcie gdyńskim przez niemiecką propagandę.

[32] Henryk Tetzlaff (1900–1986), publicysta zajmujący się problematyką morską. W 1926 r. został redaktorem naczelnym miesięcznika „Morze". Równocześnie w 1927 r. rozpoczął pracę w Departamencie Morskim Ministerstwa Przemysłu i Handlu. W 1931 r. przeniesiony do Urzędu Morskiego w Gdyni, gdzie powierzono mu obsługę prasową i propagandową portu w Gdyni. Funkcję rzecznika prasowego pełnił do 1934 r. W 1932 r. objął również stanowisko kierownika gdyńskiego oddziału PAT. W tym samym roku został red. nacz. WPG. Członek Rady Głównej LMiK oraz zarządu jej gdyńskiego oddziału, inicjator obchodów „Święta Morza". W 1933 r. powrócił do Warszawy, a następnie został red. nacz. koncernu wydawnictw „Dnia Pomorskiego" w Toruniu. W 1936 r. przeniósł się do Gdyni jako korespondent „Gazety Polskiej". Równocześnie zajmował się organizacją redakcji „Kuriera Bałtyckiego", którego pierwszy numer ukazał się w 1937 r. w Gdyni. Red. nacz. tego bezpartyjnego dziennika do 30 września 1938 r. Zob. https://rocznikgdynski.pl/henryk-tetzlaff-1900-1986/ [dostęp: 9.08.2024]; Z. Machaliński, *Czasopiśmiennictwo*…, s. 121, 203, 207–208; J. Tymiński, *Administracja morska*…, s. 244; WPG 1937, nr 4–5, s. 25.

[33] Bliższych danych biograficznych nie ustalono.

[34] Por. WPG 1937, nr 1, s. 10.

[35] Jerzy de Nisau od 1938 r. był redaktorem „Biuletynu Giełdowego" PAT.

Tetzlaff (IV – XII 1937 r.), ponownie Waldemar Downarowicz[36] (do końca 1938 r. oraz w ostatnich miesiącach istnienia pisma), Edward Hautman[37] (na początku 1939 r.). W nr. 7 z 1933 r. podano cały skład komitetu redakcyjnego: Stanisław Czapelski, Tadeusz Lothé-Lorentowicz oraz Stefan Rutkowski jako redaktor odpowiedzialny[38]. Nazwisko S. Czapelskiego (1889–1966), aktora teatralnego i filmowego, reżysera i dyrektora teatrów, może świadczyć o zamiarze rozbudowania treści kulturalnych, który ostatecznie się nie powiódł[39].

Struktura treści na łamach WPG

WPG stanowiły hybrydę oficjalnego wydawnictwa urzędowego, branżowego biuletynu informacyjnego, informatora oraz czasopisma specjalistycznego. W początkowym okresie ukazywały się w objętości 24–30 stron i były podzielone na dwie części: urzędową i nieurzędową. W nr. 4 z 1933 r. została zawarta informacja, że pismo „zawiera w części urzędowej wiadomości Urzędu Morskiego w Gdyni o rozporządzeniach i przepisach morskich, eksporcie oraz ruchu w porcie gdyńskim". W części nieurzędowej z kolei podawano dane opisowe dotyczące: połowu ryb morskich, pracy portu i statków, obrotu towarowego, ruchu pasażerskiego, sprawozdania z rynku frachtowego, wiadomości celne i transportowe oraz rozkłady jazdy linii morskich. Znajdowała się tam również „Kronika Portowa" i „Kronika Miejska"[40].

Problematyka nielicznych artykułów sprowadzała się do omawiania aktualnych zagadnień z życia portu i miasta z pominięciem kwestii społecznych[41]. W latach 1931–1932 istniał odrębny dział „Praca Portu Gdańskiego", wprowadzony ponownie w 1938 r. Od zeszytu 12 z 1932 r. w części nieurzędowej drukowano orzeczenia Izby Morskiej przy Sądzie Grodzkim jako kontynuację cyklu rozpoczętego przez czasopismo „Morze"[42]. Począwszy od zeszytu 7 z 1933 r., wymienione części poprzedzał

[36] W. Downarowicz, kierownik Oddziału Gdańskiego Agencji Wschodniej oraz redaktor „Gazety Morskiej", „Gazety Gdańskiej" i „Głosu Polskiego", następnie kierował gdyńskim oddziałem PAT. Zob. J. Tymiński, *Administracja morska*…, s. 244.

[37] Bliższych danych nie ustalono.

[38] Por. WPG 1933, z. 7, s. 40; tamże 1933, z. 8, s. 36.

[39] S. Czapelski, wraz z grupą aktorów lwowskich, w 1932 r. założył w Gdyni Teatr Polski, który z braku subwencji działał zaledwie kilka miesięcy (od lutego do czerwca). W lipcu 1932 r. nawiązał krótkotrwałą współpracę z WPG, a następnie został dyrektorem administracyjnym Teatru Wielkiego w Warszawie. Zob. https://encyklopediateatru.pl/osoby/40938/stanislaw-czapelski [dostęp: 22.08.2024].

[40] Serwis informacyjny kroniki był zbliżony formą i treścią do komunikatów agencyjnych PAT.

[41] Wyjątek stanowiła informacja o strajku w porcie (29 VIII – 4 IX1932 r.). Zob. WPG 1932, z. 9, s. 21.

[42] Zob. *Orzeczenia Izby Morskiej przy Sądzie Grodzkim w Gdyni*, WPG 1932, z. 12, s. 27–28.

stały dział artykułowy, co spowodowało wzrost objętości wydawnictwa do 40–60 stron. Jednocześnie wiadomości urzędowe zostały przeniesione do końcowej części periodyku. Jak zauważył Z. Machaliński, „od tego czasu «Wiadomości Portu Gdyńskiego» odgrywały nie tylko rolę bieżącej comiesięcznej informacji o pracy tego portu, ale stały się przede wszystkim głównym organem poważnej gospodarczo-morskiej publicystyki dotyczącej głównie portu gdyńskiego”[43].

W części artykułowej najliczniejszą kategorię stanowiły teksty publicystyczne dotyczące znaczenia kolejnych etapów rozwoju, administracji oraz funkcjonowania portu gdyńskiego, a także gospodarki morskiej[44]. Szczególną rangę miały artykuły poświęcone kontaktom Polski z jej partnerami handlowymi[45]. Dużą wartością poznawczą odznaczały się teksty dotyczące reperkusji wielkiego kryzysu ekonomicznego[46]. Oprócz tego systematycznie ukazywały się artykuły o tematyce historycznej związanej z profilem pisma[47]. Regularnie publikowano także korespondencje zagraniczne[48]. Kolejną, ważną kategorię tematyczną stanowiły ubezpieczenia oraz prawo morskie[49]. Z czasem pojawiły się interesujące opracowania poświęcone wynalazkom technicznym z dziedziny nautyki[50]. Uwagę zwracają materiały rocznicowe o treści patriotycznej związane z odzyskaniem przez Polskę niepodległości oraz dostępu do morza, a także rozkazy dzienne kierownictwa Marynarki Wojennej poświęcone wydarzeniom dużej rangi, m.in. rozkaz z dnia 15 V 1935 r. wydany w związku ze śmiercią Marszałka J. Piłsudskiego[51].

Wybitnie prosanacyjny charakter wydawnictwa podkreślały publikacje poświęcone osiągnięciom Józefa Piłsudskiego[52]. Na łamach omawianego periodyku nagłaśniano także program Bezpartyjnego Bloku Współpracy z Rządem, a następnie Obozu Zjednoczenia Narodowego. Analiza wykazała, że popularyzowano również działalność Legionu Młodych – Związku Pracy dla Państwa — radykalnej, piłsudczykowskiej organizacji młodzieżowej. Uwagę zwraca kreowanie pozytywnego wizerunku instytucji, które wspierały rozwój Gdyni, m.in. Banku Gospodarstwa Krajowego. Pojawiały się ponadto artykuły polemiczne, wystąpienia radiowe, życzenia świąteczn-

[43] Z. Machaliński, *Czasopiśmiennictwo morskie…*, s. 31.

[44] Por. Z. Tymiński, *Rok 1935 w pracy portu gdyńskiego*, WPG 1936, nr 3, s. 1–4.

[45] Por. W. Ostrowski, *Znaczenie Gdyni w stosunkach z Francja i jej koloniami*, WPG 1933, nr 12, s. 4–5.

[46] St. O., *Rok ubiegły w porcie gdyńskim*, WPG 1933, nr 1, s. s. 24–25.

[47] Por. T. Sopoćko, *Kilka fragmentów z dawnych stosunków polsko-belgijskich*, WPG 1936, nr 5, s. 13–18; P. Bomas, *Rys historyczny portu w Gdyni*, WPG 1935, nr 2, s. 15–17.

[48] Stałymi korespondentami byli: Zygmunt Brodaty — korespondent Państwowego Instytutu Eksportowego w Szwecji, Stanisław Bachurzewski, E. Tsug-Stetinger (Helsinki) oraz Z. Żyłowski.

[49] M. Rylke, *Stan prawny na Bałtyku dawniej i dziś*, WPG 1937, nr 12, s. 6–9; tenże, *Polskie morskie ustawodawstwo karne*, „Wiadomości Portowe” 1939, nr 5, s. 4–5.

[50] A. Ledóchowski, *Kompas żyroskopowy*, WPG 1935, nr 12, s. 7.

[51] Por. WPG, 1935, nr 5, s. 1.

[52] K. Mora, *Wskrzesiciel marynarki wojennej*, WPG 1935, nr 3, s. 1–3.

ne oraz nekrologi (m.in. gen. Gustawa Orlicza-Dreszera, zamieszczony na pierwszej stronie w nr. 7 z 1936 r.).

Dużą wartość poznawczą miał cykl popularyzujący Państwową Szkołę Morską w Gdyni oraz statek szkolny „Dar Pomorza"[53]. Bogato prezentowano również problematykę polskiej żeglugi morskiej oraz turystykę, z uwzględnieniem gdyńskiego Związku Propagandy Turystyki, na którego czele stał prezes J. Rummel[54]. Nie zabrakło także relacji z Targów Gdyńskich[55].

Od 1933 r. systematycznie drukowano doniesienia o rekordowych wynikach i osiągnięciach portu[56]. Na plan pierwszy została wysunięta wówczas kluczowa rola Gdyni w przezwyciężaniu skutków wielkiego kryzysu ekonomicznego, określanego mianem „wielkiej światowej niemocy gospodarczej"[57]. Redakcja periodyku dużo uwagi poświęcała znaczeniu magistrali kolejowej Śląsk – Bałtyk oraz konkurencji z portami niemieckimi[58]. Na bieżąco omawiana była również sytuacja w Wolnym Mieście Gdańsku oraz kwestia współpracy obydwu portów[59]. Pod koniec lat 30. coraz częściej pojawiły się reperkusje napiętej sytuacji międzynarodowej[60]. Regularnie podawano informacje o ważniejszych portach krajów nadbałtyckich. Z czasem powstał dział „Z obcych portów" o znacznie szerszym zasięgu geograficznym, w 1939 r. zastąpiony przez „Kronikę zagraniczną".

Ponadto zwracały uwagę czytelników recenzje fachowych wydawnictw polskich i zagranicznych. Sporadycznie zamieszczano w piśmie artykuły o treści kulturalnej, np. tekst poświęcony Nagrodzie Marynistycznej im. Jerzego Szareckiego[61]. Za osobliwość należy uznać ilustrowane, propagandowe opowiadanie z wątkiem miłosnym[62] mające związek z członkinią Ligi Morskiej i Kolonialnej odbywającą podróż na statku „Gdynia – Polonia" do Londynu. Okazjonalnie wychodziły zeszyty, a następnie specjalne numery monotematyczne poświęcone wybranym zagadnieniom: ważnym wydarzeniom gospodarczym oraz krajom utrzymującym ożywione

[53] Por. *Z Państwowej Szkoły Morskiej*, WPG 1932, z. 8, s. 9.

[54] Por. T. Dziekoński, *Gdynia a problem turystyki*, WPG 1934, nr 1, s. 5–6

[55] Por. WPG 1937, nr 3, s. 24.

[56] Por. St. Ołtarzewski, *Rok 1933 w porcie gdyński rokiem wspaniałych rekordów*, WPG 1934, nr 1, s. 1–3.

[57] Por. F. Doleżal, *Rola Gdyni w dobie kryzysu*, WPG 1934, nr 6a, s. 4.

[58] Por. *Warunki pracy w porcie gdyńskim a „rzekome" przywileje polskiego eksportu*, WPG 1936, nr 12, s. 3–4.

[59] Por. A. Rudzki, *Zagadnienie portu gdańskiego*, WPG 1938, nr 8, s. 1; P. Blitek, *Element polski w porcie gdańskim*, WPG 1938, nr 8, s. 2–4.

[60] Por. E. Urbański, *Porty Gdynia i Gdańsk w „wojnie nerwów"*, WPG 1939, nr 7, s. 3 – 4.

[61] H. Zubrzycka, *Legenda o masztowej sośnie*, WPG 1935, nr 5, s. 9–11.

[62] Jim Poker, *Nie ma ratunku*, WPG 1934, nr 6 a, s. 25–28.

kontakty handlowe z Polską[63]. Te ostatnie przygotowywano w porozumieniu z Wydziałem Prasowym Ministerstwa Spraw Zagranicznych za pośrednictwem polskich przedstawicielstw dyplomatycznych za granicą (konsulatów RP), korespondentów zagranicznych PAT oraz ambasad obcych w Polsce[64]. Największą aktywnością wyróżniał się Konsulat RP w Marsylii. Duże znaczenie miała również współpraca z izbami przemysłowo-handlowymi, instytucjami samorządu gospodarczego II RP działającymi pod nadzorem Ministerstwa Przemysłu i Handlu. Potwierdza to nr 9 z 1933 r, który powstał dzięki gdyńskiemu oddziałowi Izby Handlowej Węgiersko-Polskiej, oraz nr 4 z 1936 r., poświęcony w całości VII Lewantyńskim Targom w Tel Awiwie, przygotowany w ścisłej współpracy z łódzkim oddziałem Izby Handlowej Polsko-Palestyńskiej[65].

Nadrzędny cel stanowiło popularyzowanie problematyki morskiej oraz kształtowanie świadomości morskiej społeczeństwa[66]. Opisywano działalność Ligi Morskiej i Kolonialnej[67] oraz organizowane przez nią obchody „Święta Morza"[68]. Kluczową rolę w popularyzowaniu omawianej problematyki odegrał działacz LMiK Henryk Tetzlaff. W latach 1931–1939 łącznie ukazało się blisko 50 tekstów dotyczących tej kategorii tematycznej. Pierwsza wzmianka dotycząca komitetu założycielskiego „Dni Morza" znalazła się w zeszycie 6 z 1932 r.[69] Kolejnym obchodom towarzyszyły

[63] Zeszyt 3 z 1933 r. poświęcono Czechosłowacji, nr 5 z 1934 r. Estonii, nr 9 z 1934 r. Finlandii (sytuacja gospodarcza, charakterystyka ważniejszych portów, koniunktura na polskie towary, zawierane traktaty handlowe), nr 11 z 1934 r. Szwecji, nr 5 z 1936 r. Belgii, nr 8 z 1938 r. Gdańskowi, nr 9 z 1938 r. handlowi bawełną w związku z otwarciem Instytutu Arbitrażu Bawełny w Gdyni, numer 1 z 1938 r. kontaktom handlowym Gdynia – Śląsk. Zeszyt 10 z 1933 r. dotyczył Zjazdu działaczy gospodarczych i społecznych BBWR na Pomorzu, a nr 4 z 1936 r. wydano z okazji VII Targów Lewantyńskich w Tel Awiwie.

[64] Por. E. Rudziński, *Informacyjne agencje*…, s. 146–148.

[65] Zob. WPG 1936, nr 4, s. 3.

[66] Analogiczne działania podejmowano na łamach czasopism morskich: „Morza" oraz „Morza i Kolonii". Por. O. Myszor, *Frontem do morza. Kształtowanie świadomości morskiej społeczeństwa II Rzeczypospolitej na łamach miesięcznika „Morze" oraz „Morze i Kolonie"*, [w:] *Polska nad Bałtykiem. Konstruowanie identyfikacji kulturowej państwa nad morzem 1918–1939*, red. D. Konstantynów i M. Omilanowska, Gdańsk 2012, s. 38–55.

[67] W latach 1918–1919 Stowarzyszenie Pracowników na Polu Rozwoju Żeglugi „Bandera Polska", następnie Towarzystwo „Liga Żeglugi Polskiej" (1919–1924), Liga Morska i Rzeczna (1924–1930). Liga Morska i Kolonialna była organizacją społeczną działającą na rzecz popularyzacji zagadnień morskich w społeczeństwie polskim, rozbudowy floty handlowej i wojennej, po 1930 r. podjęła także szeroko zakrojoną propagandę ekspansji kolonialnej Polski. Cieszyła się znacznym poparciem rządu. Od 1933 r. była inicjatorem zbiórki na Fundusz Obrony Morskiej. W latach 1930–1936 prezesem tej organizacji był gen. Gustaw Orlicz-Dreszer, w 1936 r. inspektor Obrony Powietrznej Państwa; zginął w katastrofie lotniczej na wybrzeżu. Por. T. Białas, *Liga Morska i Kolonialna 1930–1939*, Gdańsk 1983, s. 11–38.

[68] Por. J. Drozd, *Sojusz narodu polskiego z morzem. Święto Morza w Gdyni 1932–1939*, Gdańsk, 2021; M. Widernik, *Życie polityczne Gdyni*…, s. 108–112; T. Białas, *Liga Morska*…, s. 248–256.

[69] *„Święto Morza"*, WPG 1932, z. 6, s. 22.

publikacje nastawione na popularyzowanie haseł programowych LMiK: koncepcje rozbudowy Marynarki Wojennej oraz żeglugi śródlądowej, Fundusz Obrony Morskiej, program emigracyjno-kolonialny, wychowanie morskie społeczeństwa. Omawiano również na łamach działalność Biura Propagandy i Informacji Morskich, założonego przez hr. Stanisława Ledóchowskiego. Zadaniem tej instytucji było utworzenie muzeum gromadzącego modele polskich okrętów[70].W nr. 1–2 z 1936 r. informowano o zamiarze powołania do życia przy LMiK Instytutu Morskiego i Kolonialnego[71]. Do kategorii publikacji popularyzujących problematykę morską należał również cykl poświęcony polskim statkom pasażerskim i flocie marynarki wojennej[72]. Od 1934 r. konsekwentnie popularyzowano także program dozbrojenia na morzu[73].

Autorzy

Stałe grono współpracowników WPG tworzyli pisarze, publicyści, dziennikarze, prawnicy oraz ekonomiści, wśród których większość stanowili członkowie oraz sympatycy LMiK: Julian Ginsbert[74], hr. Stanisław Ledóchowski[75], Bolesław Koselnik[76], Zygmunt Tymiński (teksty o charakterze analitycznym poświęcone pracy portu gdyńskiego), Piotr Bomas (problematyka historyczna), Zygmunt Stefanowicz (artykuły na temat administracji morskiej). Jednym ze współpracowników pisma był również Tadeusz Sopoćko (1896–1937) — pisarz, dziennikarz i działacz ZHP, autor

[70] Zob. WPG 1935, nr 1, s. 4; S. Ledóchowski, *O muzeach i bibliotekach morskich*, WPG 1935, nr 7, s. 3–4.

[71] Przy Lidze Morskiej i Kolonialnej działał również Instytut Naukowy, który w latach 1934–1939 był wydawcą czasopisma naukowego „Sprawy Morskie i Kolonialne".

[72] Na szczególną uwagę zasługuje cykl popularyzujący M/S „Piłsudski", który ukazał się w 1935 r.. Zob. „*Piłsudski" i „Batory*", WPG 1935, nr 7, s. 1–2; *Pierwsza podróż M/S „Piłsudski*", WPG 1935, nr 9, s. 1–2; S. Bielski, *M/S „Piłsudski*", WPG 1935, nr 10, s. 1–6; *Głosy prasy zagranicznej o M/S „Piłsudski*", WPG 1935, nr 12, s. 3–4.

[73] Por. J. Ginsbert, *Brońmy naszego morza*, WPG 1934, nr 6-a, s. 6.

[74] Julian Ginsbert (1892–1948), pseud. literacki: *Jim Poker*. Inżynier, porucznik rezerwy WP, komandor porucznik Marynarki Wojennej, członek LMiK; publicysta i dziennikarz, autor tekstów o problematyce morskiej, literat, reżyser filmów krótkometrażowych, współpracownik „Polski Zbrojnej", „Przeglądu Morskiego", „IKC", „Kuriera Warszawskiego", „Tygodnika Ilustrowanego".

[75] S. Ledóchowski wydawał prywatny „Biuletyn Biura Propagandy i Informacji Morskich i Muzeum Morskiego Stanisława hr. Ledóchowskiego". Dzięki jego staraniom w 1932 r. w Warszawie powstało Biuro Propagandy i Informacji Morskich, które pełniło rolę jedynego w Polsce międzywojennej muzeum morskiego. Por. Z. Machaliński, *Czasopiśmiennictwo*…, s. 80–81.

[76] Bolesław Koselnik — kierownik Oddziału Ekonomicznego w Urzędzie Morskim w Gdyni, publicysta „Biuletynu Izby Przemysłowo-Handlowej w Gdyni" oraz kwartalnika „Uprawa Morza". Autor publikacji dotyczących portu w Gdyni, współautor przewodnika *Gdynia i wybrzeże. Przewodnik ilustrowany z mapkami* (1933). Zob. J. Tymiński, *Administracja morska*…, s. 136.

obszernych tekstów historycznych poświęconych stosunkom polsko-belgijskim[77]. Do najaktywniejszych autorów należał również Henryk Tetzlaff, dwukrotny redaktor naczelny WPG, specjalizujący się w publikacjach dotyczących Ligii Morskiej i Kolonialnej oraz obchodów „Święta Morza".

Pismo stanowiło forum wypowiedzi dla dyplomatów oraz przedstawicieli administracji morskiej, urzędów i instytucji państwowych[78]. Na jego łamach publikowano wystąpienia oraz teksty: inicjatora budowy portu w Gdyni Eugeniusza Kwiatkowskiego[79], Leonarda Możdżeńskiego — dyrektora Departamentu Morskiego Ministerstwa Przemysłu i Handlu, Zygmunta Zabierzowskiego — komisarza Rządu m. Gdyni w latach 1931–1932[80], Franciszka Sokoła — komisarza Rządu m. Gdyni w latach 1933–1939[81], Stefana Tora — działacza BBWR, dyrektora Polskiej Agencji Ekspor-

[77] Wśród autorów znaleźli się ponadto: A.R. Reyman, Jan Janiak, Henryka Zubrzycka, Maria Godlewska, Konrad Rogóyski, Jan Ścibor, K. Mora, Stanisław Bielski, J. Koźlik, Władysław Zborowski, Władysław Wilczewski, Teodor Cybulski, A.W. Zakrzewski, Aleksander Jackowski, Kazimierz Hichel, Kazimierz Tyszkowski, Józef Kulikowski, Zygmunt Stefanowicz, Zygmunt Stefanowicz, Stanisław Bielski, Maksymilian Rylke, Edmund Urbański, K. Bieliński, Józef Kulikowski, W. Kozakiewicz, Tadeusz Madeyski, Tadeusz Borkowski (emerytowany konsul RP), Z. Adamski, Jan Barankiewicz, Edmund Wojciechowski, Franciszek Marszał, Helena Buxell-Żbikowska, Witold Tubielewicz, F. Wigura, B. Grodzicki, Stefan Grzegorzewski, Wacław Kozakiewicz, Józef Bieniasz, Stefan Stok, J. Koźlik, E. Mitkiewiczówna, Bohdan Witwicki, Wacław Zborowski, Paweł Duchaine, Tadeusz Łychowski, M. Hunter, Jan Ścibor, Gustaw Olechowski, Bogusław Bagniewski, Adam Rudzki, Stanisław Bełżecki, Ariel Tartakower (założyciel i przewodniczący Syjonistycznej Partii Pracy Histadrut).

[78] Do tego grona należy zaliczyć: Janusza Ignaszewskiego (członka Zarządu Okręgu Śląskiego LMiK, pracownika Izby Przemysłowo-Handlowej w Katowicach), Władysława Grabowskiego — dyrektora oddziału BGK w Gdyni, Stefana Borkowskiego — reprezentanta Tymczasowej Rady Portu, Stanisława Ołtarzewskiego — przedstawiciela Związku Izb Przemysłowo-Handlowych, Jana Kunerta — syndyka Związku Fabrykantów i Przemysłowców w Gdyni, F. Doleżala — podsekretarza stanu, Stefana Rosickiego — konsula generalnego RP w Rydze, Jana Starzewskiego — chargé d'affaires w Tallinie, Mariana Turskiego — dyrektora Państwowego Instytutu Eksportowego, Alexandera Romana Góreckiego — prezesa Banku Gospodarstwa Krajowego (członka Ligi Morskiej i Rzecznej), Józefa Krawczyńskiego — wicedyrektora Izby Przemysłowo-Handlowej w Gdyni, Henryka Krupskiego — dyrektora Izby Przemysłowo-Handlowej w Gdyni, Henryka Drozdowskiego — dyrektora Izby Handlowej Polsko-Węgierskiej, ekonomisty i publicysty Arnolda Perlmuttera — dyrektora Północnego Towarzystwa Transportowego i Ekspedycyjnego S.A., Feliksa Maciszewskiego — prezesa Izby Przemysłowo-Handlowej w Łodzi, Eugeniusza Czechowicza — prokurenta Związku Eksporterów Polskich Hut Żelaznych, Władysława Grabowskiego — dyrektora oddziału BGK w Gdyni, Jerzego B. Hildta — dyrektora Powszechnego Banku Związkowego oddz. w Gdyni, Wacława Kozłowskiego — dyrektora Izby Handlowej Polsko-Egipskiej, Mieczysława Sokołowskiego — dyrektora Departamentu Handlowego MPiH, Bolesława Kuźmińskiego — referenta Urzędu Rybackiego oraz prezesa Rady Interesantów Portu w Gdyni, Feliksa Wigury — referenta Polskiej Konwencji Węglowej, Tadeusza Dziekońskiego — wiceprezesa Polskiego Biura Podróży „Orbis", Roberta Billiarda — prezesa Syndykatu Eksporterów.

[79] Zob. *Morze w polityce gospodarczej Polski*, WPG 1933, nr 11, s. 3–4; *Dziesięć historycznych prawd Polski*, tamże 1935, nr 2, s. 1–2; *Gdynia codzienna*, tamże 1935, nr 6, s. 1; *Wolność i morze to jedno*, tamże 1939, nr 6, s. 1.

[80] Por. M. Widernik, *Życie polityczne Gdyni…*, s. 67.

[81] Tamże.

tu Drewna, prezesa Izby Przemysłowo-Handlowej w Gdyni, od 1935 r. senatora[82], Feliksa Maciszewskiego — prezesa Izby Przemysłowo-Handlowej w Łodzi, Juliana Rummla[83] — prezesa Komisji Morskiej Izby Przemysłowo-Handlowej w Gdyni i zarazem prezesa gdyńskiego oddziału LMiK, Stanisława Walentego Łęgowskiego — publicysty miesięcznika „Morze", od 1932 r. dyrektora Urzędu Morskiego w Gdyni[84], Bolesława Piotra Kasprowicza — działacza BBWR, dyrektora Rady Interesantów Portu w Gdyni[85], Napoleona Korzona — działacza BBWR oraz prezesa Rady Interesantów Portu w Gdyni pełniącego zarazem funkcję dyrektora spółki „Polskarob"[86], Piotra Bomasa — inżyniera komunikacji, pracownika Departamentu Marynarki Handlowej, następnie naczelnika Wydziału Portowego w MPiH[87], Józefa Kawczyńskiego — prezesa Rady Grodzkiej BBWR w Gdyni[88], Aleksandra Leszczyńskiego — dyrektora generalnego Towarzystwa Żeglugowego Gdynia–Ameryka[89]. Wśród autorów omawianego periodyku znalazł się także prezes LMiK gen. Gustaw Orlicz-Dreszer[90]. Ukazywały się ponadto teksty referentów handlowych poszczególnych konsulatów RP. Największą aktywnością wyróżniał się Antoni Marczyński — referent handlowy Konsulatu RP w Marsylii, a następnie w Buenos Aires[91]. Część autorów sygnowała swoje teksty inicjałami: W.D. (W. Downarowicz), Grt. (J. Ginsbert), S., Ż.P., Dr. G., L.J., Wł. G., E.W., J.J., I.I., L., Y., L.M.M., Jod., St.St., Z.T., B.K., A.Z., K.B., A.T.M., A.M., Dr. A.S., Z.O., (n), F.L., K., St.O., O., S.O., R.P., Bolka, (S), M.A., G.O., Z.P., J.M., T.B., K.M., Teper, R.K., inż. J.M.

Wśród autorów znaleźli się ponadto senator Jerzy Iwanowski oraz przedstawiciele świata nauki: kapitan Antoni Halka hr. Ledóchowski — w latach 1930–1939 wykładowca Państwowej Szkoły Morskiej w Gdyni, oraz Edward Ochrymowicz — asystent Szkoły Głównej Handlowej. Oficerów marynarki wojennej reprezentowali: kmdr. por. dypl. Eugeniusz Solski, inż. płk. dypl. Marian Przybylski, kpt. S. Kubin

[82] Tamże, s. 100, 124–125.

[83] Julian Eugeniusz Rummel (1878–1954) — rzecznik budowy portu w Gdyni, autor książki *Port w Gdyni* (1923) oraz wspomnień *Narodziny żeglugi*, Gdańsk 1980 r. W latach 1922–1924 prezes Ligi Morskiej i Rzecznej. Był m.in. członkiem zarządu Rady Interesantów Portu w Gdyni oraz wiceprezesem Instytutu Bałtyckiego. W nr. 4 z 1938 r., s. 21 określony jako „wybitny znawca spraw żeglugowych i portowych". Por. J. Tymiński, *Administracja morska*…, s. 169, 248; http://wodnapolska.pl/wspomnienie-julian-rummel/ [dostęp: 11.08.2024].

[84] Inż. S. Łęgowski (1887–1939) pełnił wcześniej funkcję naczelnika Wydziału Portowego MPiH w Warszawie. Por. J. Tymiński, *Administracja morska*..., s. 73–74, 106, 386; WPG 1937, nr 2, s. 13.

[85] Por. M. Widernik, *Życie polityczne Gdyni*…, s. 98; J. Tymiński, *Administracja morska*..., s. 183.

[86] M. Widernik, *Życie polityczne Gdyni…*, s. 98–99; WPG 1932, z. 4, s. 17.

[87] Zob. J. Tymiński, *Administracja morska*..., s. 73.

[88] M. Widernik, *Życie polityczne Gdyni…*, s. 96.

[89] Por. WPG, nr 4–5/1937, s. 22. Polskie Transatlantyckie Towarzystwo Okrętowe – Linia Gdynia–Ameryka w 1934 zmieniło nazwę na Gdynia–Ameryka. Linie Żeglugowe S.A. (GAL).

[90] G. Orlicz-Dreszer, *Nasze miasto*, WPG 1933, z. 11, s. 9.

[91] Por. A. Marczyński, *Możliwości współpracy Gdyni z Casablancą*, WPG 1935, nr 3, s. 3–5.

oraz kmdr ppor. Karol Korytowski. Publikowano również artykuły przedstawicieli instytucji usytuowanych na terenie Wolnego Miasta Gdańska: Adama Rudzkiego — dyrektora Rady Portu i Dróg Wodnych w Gdańsku oraz Piotra Blotka, prezesa Rady Polskich Interesantów Portu Gdańskiego.

Z inicjatywy PAT na łamach omawianego periodyku zamieszczane były także teksty autorów zagranicznych. Dotyczyło to przede wszystkim numerów monograficznych. Jako przykład można wskazać nr 11 z 1934 r. poświęcony Szwecji z artykułami Paula Isberga — dyrektora Szwedzko-Polskiej Izby Handlowej w Sztokholmie, Fritjota Ekmana — ministra handlu Szwecji oraz Gunnara Bolandera — dyrektora Związku Eksportowego Szwecji. Autorzy zagraniczni publikowali okazjonalnie, m.in. w nr. 11 z 1933 r., np. M. Burchanow — dyrektor oddziału Transportowego Przedstawicielstwa ZSRR w Polsce oraz P. Hilding Molander — dyrektor Polsko-Szwedzkiej Izby Handlowej w Warszawie.

Ogłoszenia i reklamy prasowe

W strukturze treści WPG ważną rolę pełniły ogłoszenia i reklamy prasowe ogłoszeniodawców prywatnych, jak również inseraty instytucji i urzędów państwowych. Te ostanie trafiały na łamy pisma za pośrednictwem Biura Ogłoszeń i Reklam (dalej jako: BOiR) PAT[92]. Na łamach omawianego wydawnictwa PAT przeprowadziła dwukrotnie kampanię reklamową papierosów produkowanych przez Polski Monopol Tytoniowy[93]. Uwagę zwracają systematyczne działania wskazujące na szczególne znaczenie ogłoszenia prasowego w dobie wielkiego kryzysu ekonomicznego[94]. Przybrały one charakter kampanii reklamowej, w której wykorzystano slogany nawiązujące do wielkiego kryzysu ekonomicznego oraz profilu pisma:

Światłem w mrokach kryzysu jest ogłoszenie
Reklama to most pomiędzy kupcem a klientem
Dla żagli konieczny jest wiatr, dla handlu ogłoszenia
Wiatrak stoi bez wiatru, handel bez reklamy

[92] BOiR PAT, utworzone w 1924 r., przeprowadzało również kampanie reklamowo-propagandowe, stąd z inicjatywy tej agendy powołany został Polski Związek Reklamowy. Zob. E. Rudziński, *Informacyjne agencje*…, s. 183.

[93] *Gdy chodzi o zdrowie*, WPG 1933, nr 6, s. 23; *Papierosy LOT*, WPG 1936, nr 10, s. 15–16.

[94] O docenianiu reklamy w dobie światowego kryzysu ekonomicznego świadczy tekst W. Downarowicza zamieszczony w 1934 r. na łamach informatora „Prasa-Reklama PAT". Autor postulował podjęcie zdecydowanych działań mających na celu „przywrócenie zaufania szerokich sfer gospodarczych do reklamy i jej wartości". Por. W. Downarowicz, *Być albo nie być*, „Prasa-Reklama PAT" 1934, s. 3–6.

W WPG ogłaszały się polskie i zagraniczne firmy, instytucje, towarzystwa akcyjne. Oprócz najliczniejszej kategorii reklam zawierających przekaz handlowy zmierzający do promowania marki oraz skłonienia do nabycia lub korzystania z określonych towarów i usług można odnaleźć przykłady reklamy politycznej, społecznej oraz autopromocji wydawcy tytułu. W każdym numerze pisma pojawiały się ogłoszenia o treści turystycznej, zachęcające do całorocznych wycieczek morskich oraz podróżowania pod polską banderą. Treść tych ogłoszeń ma dużą wartość poznawczą, gdyż pozwala precyzyjnie odtworzyć m.in. ówczesne, najbardziej popularne kierunki turystyczne[95]. W nr. 3 z 1936 r. ukazała się reklama „Wielkiej wycieczki morskiej przez siedem mórz statkiem «Kościuszko» Konstanca – Gdynia", w nr. 4 z 1936 r. reklamowano letnie wycieczki morskie z Gdyni, a w nr. 6 z 1936 r. zamieszczono reklamę Linii Żeglugowych S.A. Gdynia – Ameryka promującą „wycieczkę inauguracyjną z Adriatyku na Bałtyk" i zarazem „pierwszą podróż motorowego statku «Piłsudski»" oraz „wielką wycieczkę Wokół Europy na komfortowym statku «Kościuszko»". Do tej kategorii należy zaliczyć ogłoszenie Polskiej Żeglugi Rzecznej „Vistula" opatrzone sloganem reklamowym: *„Wisłą do morza!"* (nr 4 z 1938 r.).

Odrębną kategorię stanowiły reklamy Wydawnictw Morskich Instytutu Wydawniczego Państwowej Szkoły Morskiej oraz prasy wydawanej na wybrzeżu („Kurier Bałtycki", kwartalnik „Uprawa Morza"), w innych częściach kraju (tygodnik kresowy „Wołyń" wydawany w Łucku; „Jedziemy" — organ turyzmu polskiego. Podróż — Turystyka — Uzdrowiska), a także za granicą, m.in. szwedzkiego koncernu prasowego Stockholms – Tidningen, Stockholms Dagblad & Aftonbladet[96]. Poniżej przykładowa reklama „Kurjera Bałtyckiego" z nr. 8 z 1937 r.:

„Kurjer Bałtycki"

Pierwszy, wielki, poranny dziennik Gdyni, Gdańska i wybrzeża
przynosi najświeższe wiadomości z całego świata.
Obszerny dział informacji gospodarczo-morskich.
Stałe działy:
„Żegluga i Porty"
„Rybołówstwo Morskie"
„Rynek Owocowy-Kolonialny-Warzywny"
„Architektura i Przemysł Budowlany"
„Kobieta Współczesna"
„Koniec Tygodnia"
Co tydzień bezpłatny dodatek pt. „Torpeda"

[95] Por. B. Kuźmiński, *Turystyka morska w tegorocznym sezonie*, WPG 1933, nr 9, s. 9–10.
[96] Por. WPG 1934, nr 11.

Pokrewna kategoria to ogłoszenia i reklamy dotyczące Wydziału Ogłoszeniowego oraz wydawnictw PAT: „Rocznika Politycznego i Gospodarczego PAT", „Biuletynu Gospodarczego", „Biuletynu Giełdowego", „Rocznika Sportowego PAT", „Rocznika Statystycznego". Przykład tego typu reklamy stanowi reklama „Biuletynu Giełdowego" zamieszczona w zeszycie 11 z 1931 r.:

> Każdy, komu potrzebne są notowania giełdowe krajowe czy zagraniczne, pieniężne czy towarowe, przeważnie na 24 godz. Wcześniej, niż ukażą się one w dziennikach, może je znaleźć w jedynym wydawnictwie tego rodzaju w Polsce, a mianowicie: w Biuletynie Giełdowym Polskiej Agencji Telegraficznej ukazującym się codziennie rano z wyjątkiem poniedziałków i dni poświątecznych w Warszawie, Poznaniu, Bydgoszczy, Toruniu, Gdańsku, Gdyni, Łodzi, Katowicach, Krakowie, we Lwowie, w Lublinie, Łucku, Białymstoku i Wilnie. Adres Redakcji i Administracji: P.A.T. Warszawa, Mokotowska 14. Cena prenumeraty 15 zł miesięcznie. Żaden bank, kantor wymiany, żadna hurtownia, zakład handlowy lub przemysłowy nie może się obejść bez tych notowań.

Informowano czytelników pisma, że oddział agencji w Gdyni „przyjmuje prenumeraty i ogłoszenia do dzienników i czasopism w kraju i za granicą oraz wszelkie reklamy na Polskich Kolejach Państwowych. Sprzedaż wyrobów mennicy państwowej, map turystycznych i wydawnictw PAT". W nr. 8 z 1933 r. zamieszczono reklamę Biura Propagandy Turystyki PAT mieszczącego się w stołecznej siedzibie Centrali agencji przy ul. Królewskiej 5. Oprócz porad typu „dokąd jechać, co zwiedzać, gdzie szukać zdrowia, gdzie spędzić urlop" Biuro oferowało „fachowe opracowanie kampanii propagandowych". W omawianym wydawnictwie trafiały się reklamy społeczne zwracające uwagę na znaczenie morza i silnej floty, a także zachęcano społeczeństwdo ofiarności na rzecz wspierania Funduszu Obrony Narodowej oraz budowy floty wojennej, m.in.: *Złóż grosz na F.O.M., Silna flota to potęga narodu.* Nie zabrakło przy tym reklam o charakterze agitacyjnym, wzywających do wstępowania w szeregi LMiK.

Przeciętnie w jednym numerze pisma zamieszczano od kilku do kilkunastu ogłoszeń i reklam. Uwagę zwracają duże wahania poziomu liczby ogłoszeń spowodowane stagnacją gospodarczą w okresie wielkiego kryzysu ekonomicznego, co szczególnie widoczne było w II–IV kwartale 1934 r.: w nr. 4 zamieszczono 6 ogłoszeń i reklam, w nr. 5 — 10, w nr. 6 — 13, w nr. 7 — 4, w nr. 8 — 16, w nr. 9 — 19, z kolei w nr. 10 — 10, w nr. 11 — 13, w nr. 12 — 11. Wzrost ich liczby przypadł dopiero na dwa ostatnie lata istnienia periodyku, przy czym rekordowa liczba 33 reklam prasowych znalazła się w nr. 7 z 1939 r. Oto dane dla lipca z lat 1932–1939:

nr 7 z 1932 r. — 24
nr 7 z 1933 r. — 10, w tym jedna reklama wydawcy pisma
nr 7 z 1934 r. — 3

nr 7 z 1935 r. — 10, w tym trzy reklamy zaliczane do kampanii propagującej korzyści płynące z inseratów
nr 7 z 1936 r. — 6, w tym dwie reklamy zaliczane do kampanii propagującej korzyści płynące z inseratów
nr 7 z 1938 r. — 18, w tym jedna reklama PAT i jedna wchodząca w skład kampanii propagującej korzyści płynące z inseratów
nr 7 z 1939 r. — 33.

Ceny ogłoszeń w omawianym periodyku uzależniano od miejsca w tekście i wielkości: za tekstem 180 – 30 zł, w tekście, na drugiej i czwartej stronie okładki 240 – 40 zł, trzecia strona okładki 200 – 35 zł; koszt reklamy zajmującej 1 stronę wynosił 500 zł, pół strony – 300 zł, 1/4 strony – 150 zł, z kolei ogłoszenia drobne – 0,50 zł na milimetr[97].

Najwięcej reklam trafiało na okładkę oraz część końcową WPG. Część środkowa pisma była początkowo przeznaczona dla reklam społecznych oraz zachęcających do ogłaszania się, dopiero z czasem, wraz z napływem ogłoszeń, stała się powierzchnią reklamową. Podobnie, ostatnią stronę zarezerwowaną dla reklamy portu gdyńskiego w języku angielskim zastąpiła reklama fabryki Norblina. Część reklam, oprócz tekstu, zawierała materiały graficzne w postaci wizerunków towarów, obiektów, rysunków i zdjęć. Wykorzystywano ponadto wizerunek atrakcyjnej, młodej kobiety w reklamie turystycznej kuchenki spirytusowej „Emes" w nr. 6 z 1935 r. oraz w nr. 4 z 1938 r. w reklamie regularnych linii okrętowych i komunikacji towarowej z Gdyni i Gdańska do Kopenhagi Det Forende Dampskinbs Selskab A/S.

Stopniowo zaczęły się pojawiać ważniejsze techniki perswazyjne, takie jak: bezpośrednie zwroty do odbiorców („proszę nas odwiedzić", „przyjdź i przekonaj się"), słownictwo nakłaniające, porównywanie efektów działania produktów („Porównajcie te dwa powiększenia. Już przy trzykrotnym powiększeniu zauważycie tę wielką różnicę na korzyść brzytewek Toledo"), oddziaływanie na emocje („Na wystawę paryską najprzyjemniej morzem"), stosowanie przymiotników i przysłówków wartościujących („niedoścignione", „najtaniej i najszybciej", „ocenione przez znawców i smakoszy"). Uwagę zwracają prototypy tekstów sponsorowanych poświęconych m. in. papierosom „LOT" oraz tzw. odnikotynowanym, popularnym papierosom produkowanym przez Polski Monopol Tytoniowy: Echo, Egipskie, Egipskie Przednie. Generalnie, mimo starań podejmowanych przez wydawcę i redakcję, potencjał ogłoszeniowy periodyku nie został w pełni wykorzystany.

[97] Cennik na podstawie informacji zamieszczonej w nr. 4 z 1938 r.

Zakończenie

Rozwój portu w Gdyni przerwał wybuch drugiej wojny światowej, która oznaczała kres istnienia „Wiadomości Portowych". W czasie okupacji Niemcy wykorzystywali port gdyński jako bazę remontowo-zaopatrzeniową Kriegsmarine. Powstał tu także ośrodek szkoleniowy dla załóg jednostek pływających oraz ośrodek budowy okrętów podwodnych. W wyniku nalotów alianckich infrastruktura portu została całkowicie zniszczona. Podjęta przez autorkę próba charakterystyki sylwetki pisma poświęconego portowi w Gdyni wykazała, że wraz z objęciem funkcji redaktora naczelnego przez Henryka Tetzlaffa stało się ono nieformalnym organem prasowym Ligi Morskiej i Kolonialnej. Łamy periodyku działacze tej prorządowej organizacji wykorzystywali do popularyzowania haseł programowych w celu zainteresowania nimi sfer ekonomiczno-gospodarczych. Ranga WPG znacząco wzrosła z chwilą objęcia funkcji wydawcy przez Polską Agencję Telegraficzną. Na plan pierwszy wysunięto wówczas aspekt propagandowy, wykorzystując łamy pisma do upowszechniania ideologii morskiej II RP. Miesięcznik odgrywał ponadto istotną rolę w kreowaniu pozytywnego wizerunku portu gdyńskiego za granicą oraz w kontaktach dyplomatycznych z partnerami Polski. Dotychczas pomijany wpływ rządowej agencji prasowej na oblicze pisma oraz jego sytuację finansową należy uznać za bardzo istotny, co potwierdza inspirowanie treści w dziale artykułowym, dobór materiału ilustracyjnego oraz uprzywilejowany przydział inseratów instytucji i urzędów państwowych.

Bibliografia

Źródła

„Wiadomości Portu Gdyńskiego" („Wiadomości Portowe") 1931–1939

Opracowania naukowe

Białas T., *Liga Morska i Kolonialna 1930–1939*, Gdańsk 1983.

Drozd J., *Sojusz narodu polskiego z morzem. Święto Morza w Gdyni 1932–1939*, Gdańsk 2021.

Machaliński Z., *Czasopiśmiennictwo morskie II Rzeczypospolitej*, Gdańsk 1969.

Myszor O., *Frontem do morza. Kształtowanie świadomości morskiej społeczeństwa II Rzeczypospolitej na łamach miesięcznika „Morze" oraz „Morze i Kolonie" (1924–1939)*, [w:] *Polska nad Bałtykiem. Konstruowanie identyfikacji kulturowej państwa nad morzem 1918–1939*, red. D. Konstantynów i M. Omilanowska, Gdańsk 2012, s. 38–55.

Paczkowski A., *Prasa polska 1918–1939*, Warszawa 1980.

Piasecka-Strzelec R., *Polskie agencje prasowe w rozwoju historycznym. Kontekst polityczny, ewolucja modelu oraz technik przekazu informacji*, Kraków 2019.

Rudziński E., *Informacyjne agencje prasowe w Polsce w latach 1926–1939*, Warszawa 1970.
Szczepański H., *Spis czasopism gospodarczych (1918–1939)*, „Kwartalnik Historii Prasy Polskiej" 1984, 23/4, s. 89–100.
Tymiński J., *Administracja morska w Gdyni w okresie Drugiej Rzeczypospolitej. Organizacja, kadry, działalność*, Gdynia 2020.
Widernik M, *Porty Gdańska i Gdyni w życiu gospodarczym II Rzeczypospolitej*, Gdańsk 1991.
Widernik M., *Życie polityczne Gdyni w latach 1920–1039*, Gdańsk 1999.
Wilczek M., *„Arkady" (V 1935–VII/VIII 1939)*, „Rocznik Historii Czasopiśmiennictwa Polskiego" 1967, nr 6/1, s. 105–125.

Netografia

https://encyklopediateatru.pl/osoby/40938/stanislaw-czapelski [dostęp: 22.08.2024].
https://rocznikgdynski.pl/henryk-tetzlaff-1900-1986/ [dostęp: 9.08. 2024].
Słodownik M., „Biuletyn Miesięczny Portu Gdańskiego" (1931-1939), marynistyka.pl.
https://zeglujmyrazem.com/2019-rok-prasy-morskiej-marek-slodownik-biuletyn-miesieczny-portu-gdynskiego-1931-1939/ [dostęp: 24.05.2024].
http://wodnapolska.pl/wspomnienie-julian-rummel/ [dostęp: 11.08.2024].